

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΤΗΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Η Θεοτόκος είναι το προσφιλέστερο και ιερότερο πρόσωπο μετά τον Κύριο, γι' αυτό και συγκέντρωσε την τιμή και την ευλάβεια όλων των χριστιανικών γενεών. Το πλήρωμα της Εκκλησίας γνωρίζει και εκτιμά τη θέση που κατέχει η Θεοτόκος στην ιστορία της σωτηρίας και πανηγυρίζει με ιδιαίτερη λαμπρότητα τις Θεομητορικές εορτές. Με τον πλούτο των λειτουργικών μας εθίμων και παραδόσεων, οι πιστοί εκδηλώνουν την αγάπη και το σεβασμό τους προς το πρόσωπο της Θεομήτορος. Η ευσέβεια μάλιστα των πιστών τρέφεται και συνόμα εκδηλώνεται ιδιαίτερος, όταν η ιερή Ακολουθία προς τιμή της Θεοτόκου γίνεται στην Εκκλησία που φέρει το όνομά της.

Από τις Θεομητορικές εορτές ξεχωρίζει εκείνη της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, που εορτάζεται στις 15 Αυγούστου. Είναι όχι μόνο η μεγαλύτερη Θεομητορική εορτή, αλλά και μια από τις σπουδαιότερες εορτές του εκκλησιαστικού έτους. Ίσως είναι και η παλαιότερη απ' όλες. Τις πρώτες μαρτυρίες γι' αυτήν τις έχουμε από τον 5^{ον} αιώνα, την εποχή που συγκλήθηκε η Ε' Οικουμενική Σύνοδος στην Έφεσο το 451 μ.Χ., η οποία και καθόρισε για την Παναγία τον όρο «Θεοτόκος». Αυτό έγινε αιτία να αναπτυχθεί η τιμή στο πρόσωπο της Θεοτόκου.

Αναρίθμητοι ναοί και μονές έχουν κτιστεί προς τιμή της Κοιμήσεως της. Θαυμάσιες τοιχογραφίες παριστάνουν σε εκπληκτικές συνθέσεις την ιερή της κηδεία. Ύμνοι εκλεκτοί έχουν διακοσμήσει την ακολουθία της και εγκώμια εκφωνήθηκαν από τους Πατέρες και νεώτερους εκκλησιαστικούς άντρες κατά την μέρα της μνήμης της.

Η εορτή της Κοιμήσεως ονομάζεται και «Πάσχα του καλοκαιριού», γιατί εκτός από το λαμπρό εορτασμό, μας υπενθυμίζει το Πάσχα της Άνοιξης, την ημέρα της Αναστάσεως του Κυρίου. Την ημέρα εκείνη εορτάζουμε την Ανάσταση του Χριστού. Μετά από σαράντα ημέρες εορτάζουμε την ένδο-

ξη Ανάληψή Του. Αναλογικά το ίδιο εορτάζουμε και στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Μετά την Κοίμησή της, ακολουθεί η Ανάσταση και η σωματική της μετάσταση, δηλαδή η ανόδός της στους ουρανούς. Από τότε η Παναγία βρίσκεται και σωματικά στους ουρανούς, κοντά στον Υιό της.

Για την Κοίμηση της Θεοτόκου δεν έχουμε πληροφορίες από την Καινή Διαθήκη. Το γεγονός αυτό, μαθαίνουμε από το απόκρυφο κείμενο του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου «Περὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς Μαρίας», από το σύγγραμμα «Περὶ Θεῶν Ονομάτων», που φέρει το όνομα του Διονυσίου του Αρεοπαγίτου, από τα «Εγκώμια εἰς τὴν Κοίμησιν» Πατέρων της Εκκλησίας, όπως των Αγίων Μόδεστου Ιεροσολύμων, Αντρέα Κρίτης, Γερμανού Κωνσταντινουπόλεως, Ιωάννου του Δαμασκηνού, Θεόδωρου του Στουδίτη, Συμεών του Μεταφραστή, καθώς και από τα τροπάρια που ψάλλονται στην Εκκλησία.

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΚΟΙΜΗΣΗΣ

Σύμφωνα με τις πληροφορίες που μας δίνουν τα πιο πάνω κείμενα, η Θεοτόκος ειδοποιήθηκε από άγγελο Κυρίου, τρεις μέρες πριν, από τον επικείμενο θάνατό της. Με προθυμία και χαρά ανέβηκε στο Όρος των Ελαιών για να προσευχηθεί, όπως καθημερινά συνήθιζε να κάμνει. Τότε ακολούθησε θαύμα παράδοξο. Τα δέντρα έκλιναν την κορυφή τους, σαν να ήταν έμψυχα και λογικά όντα και την προσκύνησαν δείχνοντας έτσι την τιμή και το σεβασμό τους. Στη συνέχεια, αφού φανέρωσε και στις άλλες γυναίκες τα λόγια που ο άγγελος της ανακοίνωσε για τη μετάστασή της στους ουρανούς, ετοίμασε όλα τα απαραίτητα για την ταφή της. Η παράδοση αναφέρει ότι την τρίτη μέρα από την εμφάνιση του αγγέλου, οι Απόστολοι απουσίαζαν όλοι στα πέρατα της οικουμένης, όπου κήρυτταν το Ευαγγέλιο. Ξαφνικά νεφέλη τους άρπαξε και τους έφερε μπροστά στο κρεβάτι όπου ήταν

ξαπλωμένη η Παναγία. Μαζί με τους Αποστόλους ήρθαν και ο Άγιος Διονύσιος ο Αρεοπαγίτης, ο Απόστολος Τιμόθεος και άλλοι Θεόσοφοι Ιεράρχες. Μετά την Κοίμησή, το σώμα Της μεταφέρθηκε με πομπή από τους Αποστόλους στη Γεθσημανή για ταφή. Κατά την πορεία προς τη Γεθσημανή ύμνοι ψάλλονταν από αγγέλους. Τρεις μέρες αργότερα ανοίγοντας τον τάφο, εκπλήκτικο διαπίστωσαν ότι η Παναγία αναστήθηκε και αναλήφθηκε στους ουρανούς. Ο Απόστολος Θωμάς, που δεν μπόρεσε να φθάσει εγκαίρως από τις Ινδίες όπου βρισκόταν για να παραστεί στον ενταφιασμό της Παναγίας, αδυνατούσε να πιστέψει ότι μετέστη στους ουρανούς. Έτσι ενώ βρισκόταν μπροστά στο ανοιγμένο μνήμα, όπου πήγε για να δει το σεπτό σκίνωμα της Παναγίας, είδε ξαφνικά ψηλά στον ουρανό το σώμα Της να μεταφέρεται θριαμβευτικά από Αγγέλους. Η Παναγία για να πείσει το Θωμά, του έριξε κάτω τη ζώνη με την οποία οι Απόστολοι την είχαν ζώσει κατά την εκφορά Της.

Αξιοπρόσεκτο είναι ότι ο θάνατος της Παναγίας υπερβαίνει «κάπως» την έννοια του «θανάτου», αφού ονομάζεται: Κοίμηση, Θεία Μετάσταση, ζωηφόρος θάνατος και αρχή δευτέρας αιωνίου

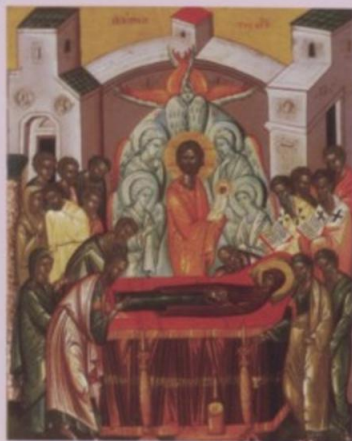
υπάρξεως. Για τη Θεοτόκο ο θάνατος είναι το «σκαλοπάτι» μέσω του οποίου μεταβαίνει από τη γη στους ουρανούς. Η Παναγία, η οποία είναι λίγο πιο κάτω από τους αγγέλους, λόγω της θνητότητας του σώματός της, υπερέβηκε όλες τις τάξεις των Αγγέλων διότι «*υπεραναβέβηκεν άσυγκρίτως, τῇ πρὸς τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν ἐγγύτητι*». Σύμφωνα με τον Άγιο Ιωάννη το Δαμασκνό (εγκώμιο τρίτο), ο τάφος της Παναγίας είναι ωραιότερος και από τον Παράδεισο, αφού στην Εδέμ συντελέστηκε η παρακοή των πρωτοπλάστων, που έφερε το θάνατο στο ανθρώπινο γένος. Ενώ αντίθετα ο τάφος της Θεοτόκου «*ἀπὸ γῆς σῶμα θνητὸν εἰς οὐρανὸν μετεώρισεν, ἐκείνη δὲ ὑψωθείσα, εἰς γῆν τὸν γενάρχην κατήγαγεν*».

Η σπουδαία σκηνή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου με την οποία κλείνει το Δωδεκάορτο, είναι μια από τις μεγαλύτερες συνθέσεις, κυρίως όταν πρόκειται για τοιχογραφία, που συνήθως ιστορείται πάνω από την κεντρική πόρτα της εισόδου του ναού. Η εικονογράφηση της Κοιμήσεως έχει τη μεγαλύτερη εξάπλωση στην Ορθόδοξη Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή Τέχνη από όλα τα υπόλοιπα θέματα του θεομητορικού κύκλου. Τα βασικά στοιχεία της πολυπρόσωπης εικόνας είναι:

Η ΠΑΝΑΓΙΑ

Η Θεοτόκος παρουσιάζεται νεκρή πάνω στη στρωμένη κλίνη. Κοιμάται γαλίνια και η όψης Της εμφανίζει μια βαθιά πνευματικότητα. Το νεκρικό κρεβάτι είναι στρωμένο με πολυτελή ποδιά, η οποία είναι

επιστρωμένη με κόκκινο σεντόνι. Η Παναγία είναι πάντοτε φωτοστεφανωμένη με τα χέρια σταυρωτά και περιστοιχίζεται από τους Δώδεκα Αποστόλους.

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΡΑΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Η ψυχή της Θεοτόκου, την οποία φέρει ο Χριστός, έχει το σχήμα του σπαργανωμένου βρέφους με φωτοστέφανο στο κεφάλι. Ο Υιός, ως Νέος Αδάμ, εμφανίζεται ένδοξα κυκλωμένος από ουράνιες δυνάμεις, μέσα σε ελλειψοειδή Δόξα, να κρατεί στα χέρια Του την ψυχή της Μπτέρας Του, όπως εκείνη κάποτε κρατούσε Αυτόν ως Βρέφος, όταν ξεκινούσε την επίγεια ζωή Του. Δηλαδή στην εικόνα αντιστρέφεται ο στενός δεσμός που υπάρχει ανάμεσα στη Μπτέρα και το «Παιδίον», όπως παρουσιάζεται σε όλες σχεδόν τις εικόνες της Θεοτόκου με το Χριστό στην αγκαλιά της (Βρεφοκρατούσα). Συνήθως ο Χριστός έχει το βλέμμα Του στραμμένο προς την Παναγία, η οποία εικονίζεται «ολίγον ανακεκλιμένη» από το φέρετρό της. Πολλές φορές το προσωπό Του εκφράζει οδύνη και παραδίδει την ψυχή της μπτέρας Του σ' έναν άγγελο, κατά την παράδοση στον αρχάγγελο Μιχαήλ ως «Ψυχοπομπό».

ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ ΚΑΙ ΙΕΡΑΡΧΕΣ

Οι Απόστολοι είναι χωρισμένοι σε δύο ομάδες και στέκονται δεξιά και αριστερά της κλίνης της Θεοτόκου. Έκδηλη είναι η θλίψη τους, η οποία εκφράζεται και με την παλάμη του χεριού τους, που φέρουν στο πρόσωπό τους. Ο Πέτρος προεξάρχει του αριστερού ομίλου. Είναι μπροστά από την κεφαλή της Παναγίας και θυμιά το σκίνωμά της. Ο Παύλος που νηείται της άλλης ομάδας των Αποστόλων, ασπάζεται, με έκδηλη θλίψη, τα πόδια της Θεοτόκου. Πίσω από τους Αποστόλους απεικονίζονται τέσσερις Ιεράρχες. Αυτοί ταυτίζονται με τους εξής Πατέρες της Εκκλησίας: Τον Ιάκωβο Αδελφόθεο, (πρώτο Επίσκοπο Ιεροσολύμων), τον Διονύσιο Αρεοπαγίτη και Ιερόθεο (μαθητές του Αποστόλου Παύλου και πρώτοι Επίσκοποι Αθηνών) και τον Τιμόθεο (Επίσκοπο Εφέσου και συνεργάτη του Αποστόλου Παύλου). Όλοι οι Ιεράρχες φορούν πολυσταύρια φαιλόνια και συνήθως κρατούν Ευαγγέλια.

ΟΥΡΑΝΙΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Συνήθως στο πάνω μέρος της παραστάσεως της Κοιμήσεως εικονίζεται ένα λαμπρό εξαπτέρυγο,

ως «περουγίζον» Σεραφεΐμ, με μικρό πρόσωπο (στο κέντρο) και μεγάλες πτέρυγες. Κάτω από το Εξαπτέρυγο και εκατέρωθεν του Χριστού και της ψυχής της Παναγίας απεικονίζονται επίσης άγγελοι, οι οποίοι περιμένουν να μεταφέρουν την ψυχή της Θεοτόκου στον Ουρανό. Αυτές είναι οι λεγόμενες Ουράνιες Δυνάμεις.

ΑΛΛΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Οι εικονιζόμενες γυναίκες θεωρούνται φίλες και γνωστές της Θεοτόκου. Το αναμμένο κηροπήγιο (μπροστά στην νεκρική κλίνη της Παναγίας), που υπάρχει σε μερικές εικόνες της Κοιμήσεως, σχετίζεται με το κερί που άναψε η Παναγία όταν πληροφορήθηκε από τον άγγελο για τη μετάστασή της. Τα επίσημα οικοδομήματα (στο βάθος της σκηνής) συμβολίζουν ίσως την Εκκλησία ή και τον Παράδεισο. Επίσης σε πολλές εικόνες της Κοιμήσεως ζωγραφίζεται και το επεισόδιο του αγγέλου, που αποκόπη με το ξίφος του τα χέρια του Ιεφωνίου. Ο Ιεφώνιος ήταν Εβραίος, ο οποίος αποπειράθηκε να ρίξει στο έδαφος το λείψανο της Θεοτόκου. Το επεισόδιο του Ιεφωνίου συμβολίζει το αμίαντο της Εκκλησίας.

Η όλη παράσταση της Κοιμήσεως, παρ' όλον τον αριθμό των προσώπων, έχει ενότητα και εσωτερικό σύνδεσμο. Είναι η εκκλησία με τον Θεϊόν Αρχηγό της και την «Τιμιωτέραν τών Χερουβειμ και ένδοξοτέραν τών Σεραφεϊμ» Παναγία Μπτέρα Του. Στην εικόνα της Κοίμησης η θέση και το βλέμμα του Ιησού και η κοινή οδύνη ενώνουν τις ομάδες και τη γη με τα επουράνια.

Η Υπεραγία Θεοτόκος είναι ο πραγματικός οδηγός για όσους θέλουν ν' ανυψώνονται προς το Θεό. Έργο της είναι να πρεσβεύει στον Τριαδικό Θεό για όλους τους ανθρώπους. Για μας τους Ορθόδοξους η Θεοτόκος είναι η «άκαταίσχυντος προστασία και ή άμετάθετος προς τόν ποιητή μυστεία».

